

Борис Фајфрић

докторске студије, Православни богословски факултет, Универзитет у Београду

Викентије Флорјанович Фрадински о дохалкидонским црквама

Сажетак: Дохалкидонске цркве припадају монофизитској групи. Иако се изјашњавају да су православни, не припадају Православљу, јер не признају Четврти васељенски сабор, као ни остале после њега, него само прва три. Јавност је слабо упозната са овим црквама, јер нису толико заступљене у свету, као што је то случај са Римокатоличком, Православном и протестанским црквама. Слична је ситуација и у Србији, што се не може приписати недостатку литературе, јер постоје поједини теолози који су се бавили проучавањем дохалкидонским црквама. Један од њих је Викентије Ф. Фрадински, пореклом Рус, који се доселио у тадашњу Југославију и постао професор на Православном богословском факултету у Београду. Проучавајући их, своје радове је објављивао у часописима *Зборник Православної доісловскої факултету* и *Боіословље*, а са циљем да се јавност што боље упозна са њима и да се започне дијалог о јединству, јер је веровао да се оно може постићи.

Кључне речи: Дохалкидонске цркве, Халкидон, Васељенски сабор, јединство, обреди.

1. Увод

Дохалкидонске цркве се међу хришћанским народима сматрају за православне цркве, иако нису у заједници са Православном црквом. Шири јавност је слабо упозната са њиховом историјом и учењем, јер нису довољно заступљене у свету, бар не у толикој мери као што је Православна, Римокатоличка и поједине протестанске цркве. Оне су заступљене у државама где представљају већину, као што је Јерменија, Сирија, Етиопија, Еритреја и Египат. Осим ових држава, постоје и у другим, али у својству дијаспоре, што опет онемогућава њихово опширније упознавање.

Поменуте цркве се називају *дохалкидонским*, јер признају само прва три васељенска сабора, док четврти у Халкидону, као и остале, не признају. Разлог њиховог одвајања од матичне цркве, јесте различито учење о двеју природи у Христу, али је такође на одвајање утицала национална припадност и дистанцирање од Константинопоља. Шири јавност је слабо упозната да је ово одвајање био први озбиљан раскол, а да је раскол између Истока и Запада настао тек касније.

Јавност у Србији је слабо упозната са дохалкидонским црквама. Међутим, оно се не може приписати недостатку литературе, јер она постоји. О њима је први писао Јевсевије Поповић, али не толико опширно. У данашње време је о њима најдетаљније написао протојереј-ставрофор др Радомир Поповић, професор на Православном богословском факултету, а књизи „*Православне Помесне цркве*“ (Београд, 2009). Међутим, пре издања ове књиге, тачније у време комунистичке Југославије, постојала је мањкавост у литератури о дохалкидонским црквама, као и о теологији уопште. Некадашњи професори Православног богословског факултета СПЦ су

се трудили да се та мањкавост умањи, издавајући своје радове у часописима, као што су *Зборник Православној догословској факултету*, *Богословље* итд. Један од тих професора је био и Викентије Ф. Фрадински, а који се бавио проучавањем Опште историје цркве, у чију садржину спадају и дохалкидонске цркве. Његови опширни радови о овим црквама били су објављени у *Зборнику Православној догословској факултету* и *Богословљу*.

2. Живот и рад Викентија Фрадинског

Викентије Фрадински је рођен 11. новембра 1892. године у Житомиру, у Русији. Након завршене гимназије, уписао је студије на Физичко-математичком факултету, Кијевског универзитета. После неколико положених испита, прешао је на Војну академију у Одеси, а коју је завршио 1912. године. Учествовао је као артиљерац у Првом светском рату, у којем је и рањен. Као рањеник се лечио у Боки Которској, где се токомведеног периода упознао са српским народом.¹

Након исцељења рана, доноси одлуку да се не враћа у Русију, него да се трајно настани у тадашњој краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, касније Југославија. Године 1921. уписује Православни богословски факултет у Београду, а који завршава 1926. године. Током студија је био запажен као одличан студент, који се посебно истицао у богословљу, због чега је 1924. године изабран за асистента и библиотекара факултета.² Међутим, за библиотекара вероватно није изабран те године, него 1929.³

Када је у Паризу основан Богословски институт, он је на предлог професора Голубовског изабран за професора на катедри Старог Завета, али се он те части одрекао.⁴ Године 1927. изабран је за контрактуалног указног асистента, а 1939. године, тачније после одбране докторске дисертације, постављен је за доцента Опште историје хришћанске цркве.⁵

Током Другог светског рата, када су немачке снаге окупирале Србију, окупатори су удаљили Фрадинског са Универзитета, као и остале његове колеге. Фрадински се, током ратних дана, бавио проучавањем христолошких проблема Васељенских сабора, као и одвајањем поједних цркава. Тако је и започело његово интересовање за дохалкидонске цркве.⁶

Након завршетка Другог светског рата, вратио се на факултет, где ће 1945. године бити изабран за ванредног професора, да би 1954. био пензионисан.⁷ Управо у том периоду, тачније 1952. године, као ванредни професор је доживео нешто што није очекивао, као и већина тадашњих професора, а то је да Богословски факултет буде избачен из Универзитета, где га је преузела СПЦ.⁸ Током тог периода, Фрадинском је изашло неколико радова о дохалкидонским црквама, где је сваки рад био посвећен посебној цркви. Године 1959. вратиће се на факултет да ради као хонорарни професор, предавајући Општу историју хришћанске цркве и Патроло-

¹ Душан Кашић, „Црквени историчар др Викентије Ф. Фрадински“, у: *Богословље* 1–2 (1961), Београд 1961, 27.

² *Истио*, 27.

³ Предраг Пузовић, *Прилози за историју Српске Православне Цркве* 4, Београд 2014, 276.

⁴ *Истио*, 27–28.

⁵ Атанасије Јевтић, „Др Викентије Флорјанович Фрадински“, у: *Богословље* 1–2 (1980), Београд 1980, 191.

⁶ Кашић, *нав. дел.*, 30.

⁷ Јевтић, *нав. дел.*, 193.

⁸ Пузовић, *нав. дел.*, 287–314.

гију. Као хонорарни професор је радио све до своје смрти, тачније до 8. фебруара 1961. године.⁹

3. Фрадински о дохалкидонским црквама уопште

Као што је речено, Фрадински је написао неколико радова посвећени монофизитским црквама. Циљ његових радова се заснивао на што бољем упознавању православних цркава са дохалкидонским црквама, а ради успостављања јединства.¹⁰ О њима је писао опширно, излагајући њихову историју, учење, особености у обредима и обичајима, затим њихове размимоилажења са Православном црквом, али и заједничке особине. Према њима није био критички настројен, него благо, желећи да православне цркве покрену иницијативу о покретању успостављања јединства са њима.

О свакој цркви је писао посебно. У сваком раду излаже кратку историју цркве, тј. њено одвајање од православне, да би се касније надовезао на њихова богословска учења, а која су главни разлог раскола и проблем јединства. Само је код Јерменске цркве написао кратку историју настанка монофизитских цркава¹¹, због чега се тај рад, који му је уједно и први о дохалкидонским црквама, може сматрати једном врстом увода у општу историју монофизитских цркава.

Богословско учење монофизитских цркава о божанској и човечанској природи писао је опширније, како би се читаоци могли што боље упознати са њиховим богословљем о природама у Христу, а која су главни разлог одвајања и камен спотицања у јединству. Кроз описивање њиховог учења, Фрадински долази до закључка да се њихово учење о двама природама у Христу не разликује у потпуности од православних цркава, већ да се ради више о погрешном разумевању Четвртог васељенског сабора или је разлог у *„несиоразуму, који је у своје време био йодуиран од сйране националној сейарайизма, а касније је йосйао као неко йтрадиционално йредудеђење, а никако као једно свесно бојословско схавайње вере.“*¹²

Викентије сматра да се дохалкидонске цркве не могу буквално сматрати монофизитима, јер много тога имају заједничког са Православљем. Иако признају само прва три васељенска сабора, они су незванично прихватили одредбе Петог и Седмог васељенског сабора, док Четврти и Шести у потпуности негирају. Због сличности са православним црквама, Фрадински дохалкидонске цркве сврстава у умерену групу, тзв. *северијани*, добивши име по Северу. Свих пет цркава су међусобно јединствене у погледу богословског учења, док се разликују по обредима, обичајима и осећању националне неједнакости.

Фрадински о извесном Северу и његовом учењу детаљно пише у раду о Јерменској цркви. Учење Севера се заснивало на томе да природа не може да постоји без ипостаси, а која је носилац особине природе. Стога су северијани мислили да православни, признавајући две природе у Христу, признају две ипостаси, што је за њих неприхватљиво. Међутим, Фрадински наводи да северијани не поричу деловање у Христу две природе, него допуштају да се сједињене природе мислено могу раздвајати, сматрајући да човечанска природа у Христу није живела самосталним

⁹ Јевтић, *нав дел.*, 191–192.

¹⁰ У својим радовима он успостављање јединства назива *унијом*.

¹¹ Викентије Фрадински, „Јерменско-Григоријанска црква“, у: *Зборник Православној бојословској факултету* 1 (1950), Београд 1950, 119–120.

¹² Викентије Фрадински, „Коптска црква“, у: *Бојословље* 1–2 (1959), Београд 1959.

животом. Због тога Викентије истиче да православне и дохалкидонске цркве заједно исповедају једну Богочовечанску ипостас, сматрајући тиме да они мисле и исповедају православно.¹³

Викентије сматра да, због сличног учења и исповедања, нема великих препрека за успостављање јединства, него да проблем лежи у подељености унутар дохалкидонских цркава, а које се могу поделити у две групе: 1) они који желе јединство са православнима и 2) конзервативци који гаје нетрпељивост према православнима, посебно према Грцима, залагајући се за заштиту традиције у вери, обредима и обичајима. Међутим, за Фрадинског код монофизита представља главни проблем то што су неодлучни, колебљиви и двојствени у излагању вере.

Ради успостављања јединства, професор сматра да је потребно да се са њима ступи у дијалог и на миран и братски начин дође до решења проблема. Главне препреке за јединство су: одрицање двеју природа у Христу, непризнавање сабора у Халкидону и осталих, додатак трисагиона „*који си се за нас разайео*“, употреба вина без воде на евхаристији код појединих цркава (Јерменска и Сиријско-јаковитска) и признавање за светитеље јеретике (Диоскор, Север, локални јеретици). Међутим, разрађујући ове теме, Фрадински долази до закључка да се они битно не разликују од Православне цркве, него да је у питању више неразумевање и нејасно излагање. По њему, дохалкидонске цркве признају две природе сјењињене у Христу. Иако званично на признају Пети и Седми васељенски сабор, прихватају њихове одредбе, док одбацују Четврти и Шести. Што се тиче додатка трисагиона, Православна црква га осуђује као јеретичко учење, верујући да се додатак „*који си се за нас разайео*“ односи на Свету Тројицу, сматрајући тако да они исповедају страдање сва три лица. Међутим, Фрадински објашњава да се додатак односи само на друго лице Свете Тројице, Бога Сина, а не на сва три лица. Проблем око употреба вина без воде на евхаристији код појединих цркава, професор саветује да се он треба решити на миран начин.

Дакле, може се закључити да за Фрадинског не постоји велики проблем у успостављању јединства са дохалкидонским црквама. По њему је потребно да оне постану одлучне и јединствене у виду учења и да званично признају следеће:

- а) да је Христос једна личност или ипостас, састављена из две природе, божанске и човечанске, које су сједињене несливено, неизменљиво, нераздељиво и неразлучно;
- б) признати свих седам васељенских сабора, а посебно Четврти и Шести, као и признати посланицу Лава Великог;
- в) уклонити из богослужбених књига и молитава све што у себи садржи монофизитско учење, као и из диптиха светих јеретике, као што су Север, Диоскор и локалне јеретике;
- г) додатак трисагиона „*који си се за нас разайео*“ објаснити његово право значаење;
- д) оне цркве које не употребљавају воду са вином, треба да промене уколико желе јединство.

Уколико монофизитске цркве ништа од овога не би испунили или би испунили само делимично, о јединству не може бити разговора. Такође је потребно да се јасно изјасне да ли себе сматрају монофизитима или православнима.

Фрадински је писао и о особености обреда, богослужења и обичаја сваке цркве. За њега разлике у обредима и обичајима не представљају никакав проблем за

¹³ Фрадински, *Јерменско*, 140–141.

јединство, чак неколико пута наводи и да међу православнима постоји разлике. Иначе, он о њима не пише опширно, колико о њиховом вероучењу, што само показује да их није сматрао битним. Иако у појединим црквама постоје особености у богослужењу, као што је употреба музичких инструмената (Коптска и Етиопска), за Фрадинског то не представља препреку за јединство. Међутим, код Коптске и Етиопске цркве сматра да је препоручљиво, али не и обавезно, издацивање обрезања и празновање суботе. За њега је најважније да молитве, књиге и богослужења у себи не садрже учења супротна Православној цркви.

У својим радовима, Викентије је писао и о покушајима о успостављању јединства са дохалкидонским црквама од стране православних, римокатоличких и протестантских цркава. Може се приметити да је Фрадински био доста критички настројен према православнима, сматрајући да нису били превише заинтересовани и вољни за јединство, док хвали римокатолике и протестанте који су своју мисију схватили озбиљно, а која је имала успеха.

Писајући о покушајима успостављања јединства од стране православних цркава, Фрадински наводи да су само Грчка и Руска црква покренуле дијалог са дохалкидонским црквама зарад јединства. Грчкој цркви је замерао то што је била доста ригорозна према дохалкидонцима, а Руској што није биле више активна. Он је сматрао да су Грци грешили у томе што су дохалкидонским црквама замерали на небитним стварима, као што су обреди, језик богослужења итд. Због таквог њиховог става, покушај јединства се завршавао са неуспехом. Једино их хвали у томе што су успоставили добар однос са Коптском црквом, који је крунисан међусобним пријатељством, сматрајући једне друге православнима. Викентије као пример незваничног јединства између ове две цркве, наводи када је, током погребња коптског патријарха Кирила 1861. године, грчко свештенство на челу са синајским архиепископом учествовало на опелу заједно са коптским и јерменским свештенством.¹⁴ Што се тиче осталих цркава, однос Грчке цркве према њима је веома лош, због чега поједине цркве гаје нетрпељивост према Грцима, као што је пример код Јерменске.¹⁵ Фрадински је замерао Грчкој цркви то што су придавали значај разликама у обредима, а посебно то што су примењивали *друји чин* при преласку монофизита у православље, тј. помазање, а не *йрећи чин* — одрицање јереси, оптужујући тако Грчку цркву за кршење 95. правила Трулског сабора.

Викентије је писао и о покушајима јединства од стране Руске цркве. На прво читање би се добио утисак да је Фрадински благонаклонан према Руској цркви, пошто је он Рус, али није тако. Фрадински је у своме писању доста био објективан и реалан. Тако он пише да је Руска црква слала мисионаре у земље где су се налазиле дохалкидонске цркве, како би се што боље упознали са њиховим менталитетом, учењем, особинама и обредима, ради што боље приреме за покретање питање јединства, што Викентије и похваљује. Међутим, он са жаљењем констатује да се само на упознавању и завршило, а да није било никаквих конкретних подухвата, због чега Руској цркви замера на томе што није биле више ангажована.

Што се тиче покушаја уније од стране Римокатоличке цркве, Фрадински о њима има само похвале, што је на први поглед необично. Међутим, као што је било речено, он је био реалан, па је тако и писао. Он се није бавио учењем нити недељима Римске цркве, него њиховим методама у успостављању уније са дохалкидон-

¹⁴ Фрадински, *Коййска*, 64.

¹⁵ Фрадински, *Јерменско*, 125.

ским црквама. Фрадински наводи да је Рим од њих тражио само да прихвате папу, али не и да се одрекну учења и својих особености у обредима и обичајима. Такође су подизали школе, манастире, установе и издавали часописе, преко којих су помагали монофизитима да се више упознају и зближе са римокатолицима. За Фрадинског је то био разлог што су имали успеха у унији, за разлику од православних. Зато он сматра да православне цркве треба да се угледају на римокатолике и више пораде на јединству.

О протестанским црквама није писао опширно, као што је случај са православнима и римокатолицима. Вероватно је разлог томе што нису имали толико велики успех као римокатолици. Међутим, у текстовима се може осетити нека врста антипатије према протестантима, али без обзира на све, он им приписује похвале за успехе у унији, у оним местима где су они и постигнути.

Проучавајући дохалкидонске цркве, Фрадински закључује да су они у много чему блиски са Православном црквом, него са Римокатоличком, а још мање са протестанским црквама. Зато он сматра да је потребно да се уложи сви напори како би се достигло јединство са њима, јер препреке за јединство нису велике и могу да се превазиђу, уколико постоји добре воље за тим. Иако они признају само прва три сабора, а остале одбацују, они ипак њихове одребе признају. Проблем је само у погрешном разумевању учења о двама природама у Исусу Христу. Међутим, Викентије истиче да они признају у Исусу божанску и човечанску природу, које су сједињене у једној личности. Проблем је само у погрешном разумевању, због чега је потребно да се са њима ступи у дијалог, како би се неспоразум превазишао. По Фрадинском је потребно да се унутар дохалкидонских цркава успостави јединствено мишљење у богословљу, како би могли званично и јавно да се одрекну погрешног учења, јеретика и признају свих седам васељенских сабора. Уколико би до тога дошло, Фрадински сматра да са њима треба успоставити јединство преко *ἰρενεί χινα* — одрицање јереси, али никако преко другог. Они који су у свештеничком клиру, приликом успостављања јединства треба их такве и примити. Разлике у обредима и обичајима не представљају никакву опасност, тако да о њима не треба ни расправљати или једноставно препустити времену када ће можда доћи до промена.

Оно што је веома занимљиво код Фрадинског, јесте то што сматра да монофизити могу учествовати у Светим тајнама са православнима, јер признају свих седам Светих тајни. Међутим, то је допуштено само у хитним случајевима.

4. Јерменска црква

Рад о Јерменској цркви је један од првих радова Фрадинског, а који је уједно и увод у остале дохалкидонске цркве. Не зна се тачан разлог зашто је баш њу одабрао да буде прва, а не Коптску као најстарију. Може се само претпоставити да је то учињено због тога што му је Јерменија, као земља, ближа у смислу географске близине са Русијом.

На почетку свога рада, Фрадински пише кратку историју о разлогу одвајања црква од матичне, а међу којима спада и Јерменска. Он пише да су Јермени у почетку прхватили одлуке Халкидонског сабора, али да је због неразумевања значења појединих грчких богословских речи, као и неразумевање богословског проблема, одбацили одлуке сабора, плашећи се да не прихвате несторијанску јерес. Међутим, разлог није било само богословско учење, него и политика, а која се заснивала на

антипатији према Византији, тачније према Грцима, који су тада сматрани за империјалисте.¹⁶

Професор Викентије наводи да се Јерменска црква званично одвојила од Православне 491. године на сабору одржаном у Вагаршапату, а на којем су одбачене све одлуке Халкидонског сабора. Биће неколико покушаја касније да се поново успостави јединство, али безуспешно. Неки покушаји су били близу успостављања јединства, али су увек унутар Јерменске цркве представљали проблем конзервативне групе, а које су се оштро противиле јединству.¹⁷

Фрадински тврди да су конзервативне групе унутар Јерменске цркве увек представљале проблем за успостављање јединства. Због тога Викентије сматра да постоји подељеност у Јерменској цркви на две групе: 1) они који су за јединство са Православном црквом, сматрајући себе православнима и истичући да исповедају као и Грци, и 2) конзервативци који се противе јединству, сматрајући да тако чувају традицију у вери, обредима и обичајима. Друга група је по Фрадинском бројнија, због чега представљају главни проблем за успостављање јединства. Међутим, он њима не приписује фанатизам у виду богословља, већ страх да се изгуби јерменски национални идентитет, јер су Јермени расути и живе у различитим земљама. С друге стране, професор у много чему сматра и Грке одговорним за нејединство, због њихове неискрене жеље за јединством, као и због тога што су се у свему мешали цареви. Међутим, Фрадински издваја поједине Грке који су заговарали јединство, као што су Никон Метаноит, монах Лизијан и цариградски патријарх Герман.¹⁸

Фрадински, такође, пише о спровођењу уније од стране Римокатоличке цркве, а коју хвали због њиховог начин приступа Јерменима, у виду подизања болница, штампарија и школа. Слично пише и о протестантима.¹⁹

Већи део свог рада Викентије је посветио вероучењу Јерменске цркве. Он сматра да су на развијање њиховог богословља утицале грчко-источна црква, римокатоличка црква и монофизитство. Највише је доминирао грчко-источни утицај.²⁰

Фрадински опширно пише о њиховом вероучењу, а које се коси са православним. Њихово вероучење је слично са осталим црквама, а која су горе описана. Оно по чему се разликује Јерменска црква од осталих, сем са Јаковитском, то је употреба на евхаристији само вино без воде. Професор објашњава да је ова пракса настала на основу очувања традиције, у којој се преко вина наглашава јединство природе у Исусу Христу.²¹

Оно што Фрадински посебно истиче као главни проблем код Јермена, јесте одбацивање Халкидонског сабора. Он ово истиче као главни проблем за јединство са Јерменском црквом, јер одрицање Четвртог васељенског саобра се дубоко укоренило код Јермена, сматрајући богохулство уколико би дошло до промене. Међутим, било је случајева када су се на њиховим појединим саборима доносиле одлуке које су ишле у корист Халкидонском сабору. Међутим, из страха од народне масе нису га смели отворено признати.²²

¹⁶ Фрадински, *Јерменско*, 119–120.

¹⁷ *Исџо*, 121–124.

¹⁸ *Исџо*, 124 - 127

¹⁹ *Исџо*, 127.

²⁰ *Исџо*, 128.

²¹ *Исџо*, 133.

²² *Исџо*, 133–134.

Оно што исто представља проблем у Јерменској цркви, јесте иконопоштовање. Још у 11. веку у Јерменији се јавио иконоборачки покрет, а под утицајем исламистичке пропаганде о иконопоштовању као идололатрији и под утицајем монофизитства. Иако је било неких католикоса, као што је Мојсије II, који су бранили иконе, ипак је било и оних који су их одбацивали. Фрадински наводи да су јерменски богослови често Грке због иконопоштовања омаловажавали, називајући их идолопоклницима, вероватно желећи да мржњу према њима још више учврсте међу Јерменима. Међутим, било је и оних храбрих који су се борили за поштовање икона, па је тако Сиски сабор 1204. године донео одлуку да се иконе поштују, чиме је донета победа иконопоштовања у Јерменској цркви. Међутим, Фрадински сумња да је унутар Јерменске цркве у потпуности уклоњено иконоборство, што би се, по њему, требало испитати да ли је иконопоштовање општепризнато као догмат.²³

Фрадински посебно пише о обредима и обичајима у Јерменској цркви, али не посећује томе превелику пажњу, сматрајући је небитним за јединство. Он говори да се код Јермена користи литургија апостола Јакова, која је дорађена додавањем литургије Св. Василија Великог и Св. Јована Златоуста, као и неким песмама и молитвама. Затим говори да признају свих седам Светих тајни, са неким својим особеностима. На пример, код крштења се користи тзв. *нароји*, кончић од црвене свиле и памука, а која симболише крв и воду код Христа. Миропомазање је спојено са крштењем, после којег долази причешће²⁴, као и неки њихови обичаји. Што се тиче покајања, код Јермена у почетку није било усмене приватне исповести, него је тек касније уведено. Код венчања се на младенце ставља *нароји*. Тајна свештенства се, као и код православних, врши полагањем руку на кандидата, само што код њих постоји крстообразно помазање мира на чело и дланове, после чега следи четрдесетодневни пост. Даље, Фрадински са несигурношћу пише о Светој тајни јелеосвећења, сумњајући у њено постојање унутар Јерменске цркве. Он пише да они не врше помазање уљем над болеснима, него се за њих чита молитва, док се уљем помазују само умрли клирици.²⁵

Професор пише и о њиховм календару који се разликује од православног, али о томе не пише опширно. Он само наводи датуме појединих празника, као што је Божић који се слави 6. јануара, заједно са празником Богојављењем, а које је остало из времена старе цркве.²⁶ Занимљиво је да Фрадински сматра да је потребно да се одвоје ова два празника, стављајући то као услов за успостављање јединства, без обзира што он њихове особености у обредима и обичајима не сматра препреком за јединство.²⁷

На крају свога рада, он доноси закључак на основу свега изложеног, тј. анализира особине Јерменске цркве и излаже услове који су потребни за успостављање јединства. Он сматра да је за јединство потребно да се унутар Јерменске цркве успостави јединствено богословско учење, а чега код њих нема. Што се тиче обичаја и обреда, за њега то не представља велики проблем, сем уколико у неким молитвама постоји монофизитство. Оно што за њега представља приоритет, јесте признање у Исусу Христу две природе, божанске и човечанске. Иако Јермени тврде да православно исповедају, за Фрадинског је потребно да се они званично одрекну

²³ *Истѿо*, 135–136.

²⁴ Занимљиво је да је код њих остала пракса из старе цркве да се новокрштени причешћују после крштења, а што је код појединих православних цркава изгубљено или занемарено.

²⁵ *Истѿо*, 136–137.

²⁶ *Истѿо*, 137.

²⁷ *Истѿо*, 139.

монофизитства, признају свих седам васељенских сабора и избришу из диптиха светих Диоскора, Севера и друге јеретике. Међутим, он међу епископима Јерменске цркве примећује неодлучност око учења, што представља проблем.²⁸

Фрадински лично не види неке велике препреке при склапању јединства са Јерменском црквом, сем горе поменутих услова. Разлике које постоје у њиховим обредима и обичајима за њега не представљају проблем, сем сједињења Божића и Богојављења. Он, чак, сматра да се њихови свештенички чинови признају, уколико дође до јединства. Међутим, проблем за Фрадинског не представљају само Јермени, него и ограниченост појединих православних цркава према њима, у овом случају Грчке цркве. Он сматра да је она доста ригорозна према Јерменима, сматрајући да немају разумевање за њих, као нити неку превелику жељу за јединством. Док Руска црква практикује да се Јермени у јединство примају преко трећег чина, тј. одрицањем јереси, Грчка црква их прима по другом чину, тј. помазањем мира, што за Фрадинског представља кршење 95. правила Трулског сабора.²⁹

4. Сиријско-јаковитска црква

О Сиријској цркви Фрадински не пише тако опширно као што је био случај са Јерменском и осталим црквама. Разлог томе је вероватно сличност са Јерменском, где он неколико пута то и напомиње.

Црква у Сирији се одвојила у време појаве монофизитства. За њену организацију, као засебну цркву, заслужан је извесни Јаков Барадеја, а по коме су чланови ове цркве добили назив *јаковитии*. Фрадински после кратког осврта на историју, пише раширеност јаковита у свету, па тако поред Кипра, Палестине, Јужне Индије, Египта и Америке, помиње Месопотамију, Вавилонију и Курдистан.³⁰ Не зна се из којег разлога помиње земље које више не постоје, сем Курдистана, јер Месопотамија и Вавилонија су данашњи Ирак, а који је постао држава 1920. године. Што се тиче Курдистана, он није признат као држава, већ се сматра географским положајем насељен Курдима, а који обухвата Ирак, Сирију, Иран и Турску. Само у Ираку и Сирији постоји аутономна област Курда, под Именом Јужни и Западни Курдистан, а најпознатији је овај у Ираку, који се једноставно назива Курдистаном. Тако ни овде није сигурно на који Фрадински Курдистан мисли, али се може претпоставити да мисли на оба.

Фрадински даље пише да је поглавар Јаковитске цркве патријарх, који носи титулу антиохијског патријарха. Поред њега, постоје мафријан или метран, који је почасна титула првог митрополита. Јаковитску цркву поистовећује са осталим дохалкидонским црквама, за које тврди да међусобно не постоје велике разлике у виду учења, сем у обредима и обичајима.³¹

Професор наводи оптужбе против Јаковитске цркве, које сматра оправданим и неоправданим. Многи их оптужују за евтихијанство, монофизитство, теопасхизам, антитринитарство, психопанихизам, непризнавање Халкидонског сабора и осталих. Он анализира ове оптужбе и доноси закључке о њиховој ваљаности. Сматра да се Сиријској цркви не може приписати евтихијанство, јер они одбацу-

²⁸ *Исџо*, 138–141.

²⁹ *Исџо*, 142–144.

³⁰ Викентије Фрадински, „Сирско-Јаковитска црква“, у: *Зборник Православној догословској факултету* 2, Београд 1951, 89.

³¹ *Исџо*, 90.

ју такво учење, прогласивши Евтиха за јеретика. Оправдава оптужбу за монофизитство, јер признају једну божанску природу у Исусу, али наводи да не поричу човечанску природу. Обацује оптужбе за теопасхизам, јер се оптужбе односи на додатак трисагиона „*који се за нас раздвоји*“, где се надовезује на Јерменску цркву, где је исти случај.³²

Што се тиче осуде за антитринитарство, Фрадински наводи да основе за оптужбу налазе у њиховом крсном знаку, а који чине једним прстом. Међутим, професор одбацује оптужбе, тврдећи да се крсте са три прста, само што је кажипрст испружен изнад палца и средњег, па тако визуелно испада да се крсте једним прстом. Као доказ да исповедају персоналну разлику између Оца, Сина и Светога Духа, наводи њихов символ вере.³³

Оптужба за психопанихизам, тј. да се душе до Другог доласка налазе у стању спавња, Фрадински истиче да за те оптужбе не постоји довољно материјала које би их могле оправдати, као и одбацити. Он спомиње само да код јаковита постоје молитве светитељима за њихово посредовање за живе.³⁴

Непризнавање Халкидонског сабора и остала три, Фрадински види то као неко предубеђење против Четвртог васељенског сабора, а које је настало преко неспоразума. Иако не признају Пети и Седми васељенски сабор, они се слажу са њиховим одлукама, док за Шести Фрадински сматра да би био прихваћен уколико би дошло до признавања Четвртог.³⁵

Фрадински се посебно осврће на малабарске јаковите, тзв. Томине хришћане, а који се налазе у Индији. О њима не пише опширно. Спомиње оптужбе против њих, где на основу излагања њиховог учења покушава да их оправда. Он наводи да их оптужују за несторијанство, за признавање само две тајне (крштење и причешће), непоштовање светитеља и икона, што се не моле се за умрле и што не признају присуство Христово у евхаристији.³⁶

Поводом оптужби за несторијанство, Фрадински пише да су они заиста прихватили ову јерес, али су у 17. веку прешли у монофизитство, склопивши јединство са Сиријско-јаковитском црквом. Међутим, професор тврди да су остали остаци несторијанства код Томиних хришћана, али да су то више приватни ставови, док није званични став цркве.³⁷

Што се тиче оптужби за непризнавање седам Светих тајни, Фрадински о томе пише са несигурношћу. Он не каже да њихова црква признаје свих седам тајни, него само да их већина малабарских хришћана признаје. Дакле, ради се само о верницима или чак и о клирицима, док званичног признања цркве нема. Занимљиво је да се Фрадински задржава на њиховој тајни свештенства, где каже да се хиротонија врши само над оним лицима за које се докаже да су њихови преци примили свештенство од апостола Томе, што значи да је свештенство наследно.³⁸

Код оптужби о непоштовању икона, Фрадински потврђује да је код њих слабо раширено иконопоштовање и да се у њиховим црквама могу наћи крст и икона Богородице. Као разлог слабог поштовања икона, Викентије наводи да је то због

³² Исто, 91–92.

³³ Исто, 92.

³⁴ Исто, 92–93.

³⁵ Исто, 93.

³⁶ Исто, 91.

³⁷ Исто, 93–94.

³⁸ Исто, 94.

тога што се Малабарска црква рано одвојила од матичне цркве и да није узимала учешћа на васељенским саборима, као и развитуку њихових одредбава, због чега је остала верна одликама првих хришћана.³⁹

Професор Викентије у наставку рада закључује да се Сиријска црква, поред изложених разлика, ни по чему више не разликује од Православне цркве, сем по обредима и обичајима, а које сматра небитним. Такође, наводи да Јаковити имају шеснаест литургија које носе име по састављачима, а које нису одређене када треба да се служе, сем у данима посвећени њима. Углавном се своди на вољу свештеника, али се у току године највише служи литургија апостола Јакова.⁴⁰

Фрадински пише о покушајима успостављања јединства од стране православних, римокатолика и протестаната. Занимљиво је то да он наводи да су јаковити тражили од Грчке и Руске цркве успостављање јединства, али да због слабе заинтересованости друге стране није ништа постигнуто. Он критикује Грке због уплитања политике и њиховог предубеђења да су јаковити јеретици које треба анатемисати, док за Руску цркву каже да је била слабо заинтересована. О римокатолицима и протестантима има само речи хвале због њихове боље организованости и посвећености, због чега су придобили велики број јаковита. Фрадински сматра да православни, уколико желе јединство са раздвојеном браћом, треба да се угледају на римокатолике и протестанте.⁴¹

Уколико би се десило да се успостави јединство са Сиријском црквом, професор понавља, као и код Јерменске цркве, да се приме у заједницу преко трећег чина.⁴²

5. Етиопска (Абисинска) црква

Писајући о Етиопској цркви, коју назива Абисинском, Фрадински о њој пише са доста опреза, за разлику од Јерменске и Јаковитске, из разлога што код ње постоје многе противречности са православљем и нејединство у погледу учења. Оно што је потребно знати у вези овога рада, јесте да је објављен 1951. године, када је Етиопска црква још увек била под јурисдикцијом Коптске цркве, где Фрадински то и наводи. Она ће добити самосталност 1952. године.

На почетку рада, Викентије пише да се Етиопска црква одвојила од Православне када и остале дохалкидонске цркве. Међутим, он наводи да је она то учинила више под утицајем Коптске и Сиријске цркве, описујући то као да се није трудила ни да искаже своје мишљење. Иако је под јурисдикцијом Коптске цркве, она има аутономију, где може сама да одлучује у неким питањима. Међутим, иако он то директно не говори, може се осетити да Фрадински сматра да она још увек у много чему зависи од Коптског патријарха, а докази су постављање за митрополита, тзв. *абуна* и епископе људе коптске националности. Иако је било појединих покушаја од стране етиопских царева да се Етиопљани поставе за митрополите и епископе, све се то завршило са неуспехом. Фрадински истиче да они од Копта зависе и у виду богословског учења, због чега им је идентично. Једино у чему су Етиопљани посебни, јесте у обредима и обичајима, а који су настали под утицајем првих хришћана, јудаизма и незнабоштва.⁴³

³⁹ *Исѣю*, 95.

⁴⁰ *Исѣю*, 95–98.

⁴¹ *Исѣю*, 99–103.

⁴² *Исѣю*, 103–104.

⁴³ Викентије Фрадински, „Абисинска црква“, у: *Зборник Православној богословској факултету* 2, Београд 1951, 107–108.

Фрадински наводи да у јавности постоје разне противречности у вези Етиопљана, а то је да припадају монофизитима и да унутар њих влада екстремна група. Међутим, други опет сматрају да припадају умереној групи, тзв. северијанској, а има и оних који их сматрају православнима. Професор све ово анализира и доноси закључке. Он признаје да они званично припадају монофизитским црквама, а докази су зависност од Коптске цркве, заједница са дохалкидонским црквама, одрицање Халкидонског сабора итд. Међутим, он на основу богословског и истраживачког размишљања, покушава јавности да докаже да у много чему имају сличног са Православном црквом, што може да иде у прилог поштовању јединства. Тако наводи да Етиопљани себе сматрају једноверним са православним, да су поједини етиопски цареви бранили грчко православље, да се слажу са одлукама васељенских сабора, иако их не признају итд. Фрадински посебно истиче да је Етиопска црква осудила Евтиха као јеретика, што се спомиње и у њиховој богословској литератури. Посебно истиче да они признају божанску и човечанску природу у Христу, које су међусобно сједињене несливено, као и да се божанство никада није одвојило од човечанства. На основу изложеног, Фрадински закључује да они у суштини признају Халкидонски сабор, без обзира што се у њиховој литератури могу пронаћи монофизитска учења, што он то сматра „као израз мишљења Адисинаца.“⁴⁴

У даљем раду, један њодужи део њосеђује дођословским сиоровима унуђар Еђиојске цркве. Разлођ њоме је веровајно шђио њосђоје нека дођословска учења кођа би мођла њредсђављати велики њроблем око усђосђављања јединсђтва. Тако он наводи четђири сиора: о слици Божиђој, о сђедињењу и њомазању, о Божиђој Мађци и о њприроди необновљенођ човека.⁴⁵

Први њроблем је насђао у 15. веку, а односи се на учење да се не може сазнађи каква је слика Божиђа, њозивајући се на речи Свеђиођ Писма: „Бођа нико није видео“ (Јн. 1, 18). Међутим, супротна група ипак тврди да се код Бога може спознати човечански лик, на основу речи Светог Писма „...да начинимо човека њо слици нашођ“ (Пост. 1, 26) и „муж... је слика и слава Божиђа“ (1. Кор. 11, 7).⁴⁶

Друг спор је, по Фрадинском, најкомпликованији који је проузроковао у Етиопској цркви поделу, а односи се на помазање Исуса Христа Светим Духом. Спор је настао у 17. веку, који ће се каснији заострити и изазвати поделу на три партије: Даба — Либаноска, Јевстатијева и Тиграјска. Све три партије различито уче о помазању. Прва учи да треба правити разлику између сједињења и помазања. Бог Син се родио од Оца, а рађа од Дјеве Марије, постајући тако једна природа Оваплоћеног Бога — Речи. По овој партији то представља сједињење, док се помазање на Исусу врши од Светога Духа по свом човечанству, а зарад месијанског служења, сматрајући то трећим рођењем.⁴⁷

Јевстатијева партија одбацује помазање као одвојени акт од сједињења, сматрајући помазање само начин сједињења двеју природа. Трећа је слично учила, само што помазање Светим Духом нису сматрали пасивним, него активним самопомазањем, тј. да Син Светога Духа од Оца није добио као дар, него га је имао у себи, јер Сину не доликује да буде помазан од Бога Оца. Фрадински у трећој партији примеђује посебно учење о божанству у Исусу Христу, а занемаривање чове-

⁴⁴ *Исђио*, 108–111.

⁴⁵ *Исђио*, 112.

⁴⁶ *Исђио*, 112.

⁴⁷ *Исђио*, 112–113.

чанства, истичући да је Тиграјска партија учила да је месијску мисију Христос извршио као Бог.⁴⁸

Фрадински на крају излагања о другом спору, пише да је трећа струја доминирала. Међутим, он тврди су се ови спорови јавили само код етиопских богослова, док шира маса није била заинтересована за њих, из разлога што их једноставно није разумела.⁴⁹

После излагања о другом спору, Фрадински прелази на спор о Мајци Божијој. Он пише да се овај спор састоји у томе што Етиопљани верују да се Богородици треба придавати исто поштовање као и код Сина, што професор сматра претераним. Међутим, он спомиње и другу групу, која је поштовање Дјеве Марије одвајала од Сина Божијег.⁵⁰

Четврти спор Фрадински сматра неодређеним, јер нема јединственог мишљења. Овај спор се састоји у погрешном учењу о грешности човека, тачније о првородном греху. Присталице овог спора су сматрале да је грех лични акт, који се не наслеђује од Адама, због чега постоји подељено мишљење. Тако једни сматрају да се деца рађају без греха, јер немају свест, док други иду у крајност, сматрајући да деца у ембрионалном стању добијају свест, па тако чине грех и рађају се са личним гресима. Овде спор не престаје, него иде у крајност, а тиче се смрти деце пре крштења. Једни верују да су деца ослобођена казне од гроба, други да постоји нека вечита осетљивост у којој се налазе она деца која су умрла до крштења, док трећи, а које Фрадински сматра већином, верују да смрт детета представља казну због греха. Она деца која су умрла пре крштења, њихове душе одлазе на мучење или на привремено очишћење у ад, где ће их после архангел Михаил ослободити и одвести на небо.⁵¹

Фрадински пише и о четвртном спору, а који је у вези са загробним животом, за који такође каже да нема јединственог мишљења. Он излаже веровање једне групе која верује да осуђене душе одлазе у пакао на мучење, док друга да осуђене душе проводе извесно време у ад као неки вид казне, да би се касније пребациле у Царство Небеско. Такође, постоје подељена мишљења и око одвајања душе праведника од тела. Једни верују да одлазе у Рај, док други верују да се налазе у неком земаљском царству до Другог доласка, где ће отићи у Царство Божије.⁵²

Фрадински даље тврди да, поред ових спорова које је навео, не постоји неких већих разлика између Етиопске и Православне цркве. Он истиче да они исповедају исти никео-цариградски символ вере, да верују у Тројичног Бога, признају црквену јерерахију и седам светих тајни, затим да поштују Мајку Божију, светитеље, иконе и слично. Иако постоје разлике у обредима и црквеној управи, за њега то не представља проблем при јединству. Међутим, иако говори да разлике нису проблем, он ипак сматра да би се неки обреди требали укинути. То су обрезање, поштовање суботе, полигамија, забрана извесне врсте хране итд. Дакле, све ове особине потичу од Јевреја. Међутим, он то више предлаже или саветује, али не ставља као неки стриктни услов. Чак и каже да „у овом осејљивом ииџиању ѿиџредна је ве-ома оџрезна и ѿакџичка акција, која не би одбила Адисинце од ѿравославља, јер су они у ѿоку ѿрошних векова навикли на своје обичаје и обреде, а сем ѿоџа, ѿо својој ѿрироди су необично везани за сѿоџаишњи кулџи.“⁵³

⁴⁸ *Исџо*, 113–114.

⁴⁹ *Исџо*, 114.

⁵⁰ *Исџо*, 116.

⁵¹ *Исџо*, 116–117.

⁵² *Исџо*, 117.

⁵³ *Исџо*, 131.

У даљем раду, Фрадински описује особине етиопских обреда и обичаја, а које ће бити само неке наведене. Црквена ујрава у Етиопској цркви је организована на основу државне. Имањем и њоседима ујравља само црква, без мешања сјоља. За тим, у храму се уместо анђимиса користити њзв. Таботи, рејлика Ковчеја заветја, који је за Етиопљане највећа светиња.⁵⁴ Поред ојштите ѡризнајних и локалних светињела, ѡошјују Понѡија Пилаја и њејову жену Проклу — Аброклу. Крсни знак се врши са два ѡрсја, а бојослужења ѡраше музички инсјрументии. Признају свих седам Светијх ѡајни. Занимљиво је ѡо да је са Светиом ѡајном брака ѡовезано Причешће, ѡачније, младенци се ѡосле склајања брака ѡричешјују. Овај обичај дајтира из времена ѡрве цркве, а који се код ѡправославних цркава делимично изјубио.⁵⁵

Што се тиче обичаја незнабожачког порекла, Фрадински за њих каже да се они не налазе унутар црквених обреда, него да су део народних обичаја. Тако по народном веровању, Етиопљани верују у добре и зле духове: хивуа и зар. Први живе у шумама, који помажу ѡудима, а поготово подвижницима, док други наводе ѡуде на зла дела. Такође, међу Етиопљанима постоје магије, враѡбине, гатања итд.⁵⁶

Као и код претходних дохалкидонских цркава, Фрадински и овде пише о покушајима успостављања јединства са православнима, римокатолицима и протестантима. За разлику од Јерменске и Сиријске цркве, покушаји успостављање уније од стране римокатолика су завршили са неуспехом, где су многи римокатолички мисионари изгубили своје животе у Етиопији. Ни протестанти нису добро прошли, а разлог је, како каже Фрадински, тај што протестанти одбацују постове, иконопоштовање и поштовање Мајке Божије, а што је веома заступљено код Етиопљана.⁵⁷

Што се тиче православних, Фрадински пише само о покушају успостављања јединства од стране Руске цркве, док Грчку не спомиње, јер са њихове стране није било воље.⁵⁸ Фрадински потврђује да је Етиопска црква била непознаница за Русе, а са којима ће се упознати тек у 19. веку, да би у 20. започеле припреме за мисионарење. Викентије наводи неколико руских мисионара који су били заинтересовани за мисионарство у Етиопији, као што је Порфирије Успенски, који је можда био и најбоље упознат о њима. Он је скупио доста информација о Етиопској цркви, а које је послао Руској цркви, са циљем да се покрену преговори о јединству. Међутим, нико се није одазвао оваквој акцији, штавише, појединци су је сматрали узалудном. Фрадински се чак пита, да ли су уопште и Етиопљани имали жеље за јединством са православнима?⁵⁹

На крају рада, Фрадински изводи закључак на све изложено. Он закључује да, као што у Јерменској и Јаковитској цркви нема јединственог гледишта у виду богословља, тако је и у Етиопској цркви, где је стање још горе. Међутим, професор поједина богословска мишљења код Етиопљања сматра привременим, која не могу бити дуготрајна. Иако су сматрани монофизитима, Фрадински тврди да они дифизитски мисле. Зато он сматра да је потребно да се Етиопска црква званично определи између монофизитства и православља. Уколико би се определила за мо-

⁵⁴ Код Етиопљана постоји предање да је Ковчег завета у Етиопију донео Маналик, ванбрачни син цара Соломона, а кога је добио са краљицом од Сабе. Они тврде да Ковчег није изгубљен, нити уништен, него се налази код њих, у једној капелици, у којој га чува један одабрани монах.

⁵⁵ *Исјо*, 119–123.

⁵⁶ *Исјо*, 124.

⁵⁷ *Исјо*, 125–127.

⁵⁸ Вероватно је разлог што Грци нису покушали да успоставе јединство са Етиопском црквом, јесте то што су је сматрали део Коптске цркве, а са којом су имали дијалог у вези јединства.

⁵⁹ *Исјо*, 128–130.

нофизитство, за Фрадинског нема помена о јединству. Ако би се одрекли монофизитства, онда је потребно да прихвате свих седам васељенских сабора и њихове одредбе, избаце молитве и симболе са мнофизитским учењем, избаце из диптиха светих јеретике итд.⁶⁰

Што се тиче обреда и обичаја, Фрадински сматра да они не представљају никакав проблем. Једино би по њему било пожељно да се избаце јудаистички обичаји, док према незнабожачким није толико ригорозан, где на основу Болотовог захтева да их се Етиопљани одрекну, одговара питањем: “А зар њих нема, *ипремда у мањој мери, и у културној средини других хришћанских народа?*“⁶¹

На крају рада, Фрадински сматра да се Етиопљани могу примити у Православну цркву, уколико се одрекну свега горе наведеног. Они се могу у заједницу примити преко трећег чина, тј. одрицањем јереси, као и да се признају њихови свештенички чинови.⁶²

6. Коптска црква

Последња дохалкидонска црква о којој је Фрадински писао јесте Коптска. Није сигурно зашто је она задња, пошто је једна од старијих и по хијерархији прва. Чак је и Етиопска црква пре Коптске, а која је, у време када је рад изашао, још увек била под јурисдикцијом Каира. Текст о Коптској цркви је објављен 1959. године, када је Етиопска црква седам година независна. Фрадински о осамостаљивању Етиопске цркве у овоме раду не пише ништа, што се може претпоставити да је рад одавно написан, али је тек те године објављен.

Египат је за Фрадинског, као древна хришћанска земља, представљао плодно тло за развијање монофизитства. Главни разлог отцепљења јесте национална нетрпељивост према Византији. Професор Коптску цркву, као и остале дохалкидонске цркве, сврстава у северијане, тј. умерену фракцију. По Фрадинском, Копти не поричу божанство и човечанство у Христу, него исповедају да је током зачећа у утроби Дјеве Марије дошло до сједињења божанске и човечанске природе у Исусу, где свака појединачно има своју индивидуалну ипостас или личност. Током сједињења, Христос је постао један, са једним лицем, природом и вољом. Тачније, једна природа Речи оваплоћена, по речима Кирила Александријског и Василија Великог. Ово учење је главни разлог што их православни сматрају монофизитима. Међутим, Фрадински пише да Копти под тиме не подразумевају сливање и промену две природе у једну, него то сматрају најчвршће сједињење. Он их овде, као и код осталих монофизитских цркава, покушава оправдати или боље речено, доказати да православно исповедају.⁶³

Главни проблем за Фрадинског представља то што не признају Халкидонски сабор, као и остале. Међутим, они не поричу одредбе Петог и Седмог васељенског сабора. За Копте је главни проблем Четврти сабор, тврдећи да његове одлуке пропагирају четврто лице Свете Тројице. Како Фрадински пише, они мисле да ако Христос има две природе, има и два лица, што проузрокује стварања још једног лица, лице човека, а које је усвојио Син Божији. Зато они исповедају једну природу, а тиме једну вољу и деловање. Међутим, Фрадински не види проблем у испове-

⁶⁰ *Исѣо*, 130.

⁶¹ *Исѣо*, 130–131.

⁶² *Исѣо*, 132.

⁶³ Викентије Фрадински, „Коптска црква“, у: *Бојословље* 1–2 (1951), Београд 1951, 47–49.

дању једне божанске природе и божанске воље, јер признају и човечанску природу. Тако он наводи пример да ће у Каиру епископи, свештеници и богослови рећи да они исповедају исто као и православни, чиме себе сматрају православнима. Зато Фрадински њих не сматра јеретицима, као ни Јермене, него сматра да су начинили грешку у томе што су у Символу вере унели изреку „*једина воља и једино деловање*“, што је довело до погрешног разумевања.⁶⁴

У даљем тексту, Фрадински пише о разликама у вероучењу, али их не сматра толико битним. Пише, такође, о додатку трисагиона, а о којем пише исто као и код претходних цркава. Описује њихово другачије схватање загробног живота, а које се састоји у фантастичним сликама и мислима. Он истиче да ово учење није догматски одређено учење, него само плод народне вере, тврдећи да коптски богослови тако нешто не прихватају. Фрадински подсећа да такво веровање у загробни живот, са примесамa народног веровања, постоји и код православних.⁶⁵

После различитости Коптске цркве, Викентије пише и о њиховим сличностима са Православном црквом. Копти су прихватили никео - цариградски символ вере, док филикове одбацују. Првославно уче о Богу и о узајамном односу између лица Свете Тројице. Признају у Христу спаситељску улогу, позивајуће се на свете оце. Такође, православно уче о прародитељском греху, о цркви, црквеној јерархији и признају свих седам Светих тајни. Поштују Богородицу, светитеље, мошти, иконе и верују у дејство моливте за умрле.⁶⁶

Фрадински пише о особености Коптске цркве у богослужењима, обредима и обичајима. Он те особености сматра локалним карактером, истичући да око тога не треба правити проблеме приликом разговора о јединству. Он пише да неки обреди потичу из првих векова хришћанства, многобоштва и јудаизма. Тако, на пример, признају календар који се рачуна од времена крунисања цара Диоклецијана, што је занимљиво, јер се тај календар користио у старој цркви, пре него што је Дионисије Мали извршио реформу календара. Господњи и Богородичини празници се празнују различитог датума, а поред општих светитеља, поштују и своје локалне, а који су јеретици, као што су Диоскор и Север.⁶⁷

Особености у богослужењу састоји се у следећем: одвојеност мушкарца и жена у храму, забрана мушкарцима да у храм улазе покривене главе и у сандалама, као и седење. Међутим, Фрадински пише да се ове особености у новије време почињу губити. Затим, служе три литургије: Василија Великог, Григорија Богослова и Кирила Александријског. Постоје извесне разлике код мушкараца и жена приликом причешћивања. Припрема честица за причешће болесних код Копта не постоји. Као и код Етиопљана, тако и код Копта постоји обрезање, а које се врши пре крштења. Међутим, Фрадински наводи да по схватњу Копта оно не представља неки верски чин, због чега се свештеник ни не зове. Што се тиче многобожачких особине код Копта, они за Фрадинског нису проблем, јер нису од неког великог значаја. Копти имају обичај да, по миропамазању, ударају у кости, цимбале и друге металне предмете, а на сахранама се унајмљују нарицаљке.⁶⁸

На крају рада, Фрадински из свега изложеног изводи закључак. Као и код осталих монофизитских цркава, тако и код Коптске недостаје јединствено мишљење у

⁶⁴ Исто, 49–51.

⁶⁵ Исто, 52–53.

⁶⁶ Исто, 53–56.

⁶⁷ Исто, 57.

⁶⁸ Исто, 57–62.

виду вероучења. У много чему се слажу са православним црквама, где себе чак и поистовећују са православнима. Фрадински сматра да је у питању неспоразум око исповедања, а за шта је највише одговоран сепаратизам. Зато према Коптима треба да се примењује исти однос, као и код Јермена, Јаковита и Етиопљана. Он сматра да је са Коптима могуће успоставити јединство, али је потребно више ангажованости од стране православних. Зато Православна црква треба Коптима да представи услове вероучења, а који важе и за остале дохалкидонске цркве. Што се тиче обичаја и обреда, за Фрадинског они не представљају проблем. Уколико Коптска црква одлучи да прихвати ове услове, онда над њима треба да се примени трећи чин, тј. одрицање од јереси, као и признање њихових свештеничких чинова.⁶⁹

На крају Фрадински пише о унапређењу добрих односа између Коптске и Грчке цркве, где наводи да су чак заједно и учествовали на неким богослужењима, а која су споменута на почетку. Међутим, он сматра да, иако су односи напредовали, ипак и даље нема неког напретка у успостављању јединства. Као и код претходних цркава, и овде он понавља да су више успеха на унији имали римокатолици и протестанти. Фрадински верује да међу Коптима постоји жеља за уједињењем са православнима, због чега треба хитно нешто предузети, уколико их не преузму друге конфесије.⁷⁰

7. Закључак

Професор Викентије Фрадински, као изврсни познавалац Опште историје цркве, а у коју спадају и дохалкидонске цркве, изучавао их је за жељом да се са њима успостави јединство, верујући да су много ближи Православној цркви у виду вероучења, него са Римокатоличком и протестанским црквама. Управо су ови његови радови и имали за циљ да се међу црквеним великодостојницима покрене иницијатива за разговоре зарад јединства са дохалкидонским црквама. Преко својих радова, он је желео да се јавност са особинама ових цркава што боље упозна, као и са њиховим разликама и сличностима са православнима.

По свему изложеном, Фрадински је више придавао пажње њиховом богословском учењу, истичући њихову важност, јер их је сматрао главним условима за јединство. Он је истицао да не постоје неке велике разлике, јер себе сматрају православнима. Фрадински те разлике представља као неспоразум, па их тако православне цркве требају и да гледају приликом дијалога. За њега је један од великих проблема збуњеност, неодлучност и нејединство унутар монофизитских цркава, због чега је потребно да се они лично ангажују у решавању тог проблема.

Фрадински у свим својим радовима захтева од православних цркава да услови за јединство буде признавање Халкидонског сабора и његових одредбава, јер признањем њега, признају се остали сабори, што доводи до превазилажења свих богословских недоумица. Уколико одбију да га признају, онда се о јединству не може разговарати. Међутим, уколико случајно дође до позитивног одговора, потребно је да се Православна црква више ангажује око успостављања јединства.

Професор је, као верник и историчар цркве, имао жељу за успостављањем јединства са монофизитским црквама, сматрајући их блиским православним. Вероватно је он, у време педесетих, био једини у тадашњој Југославији који је детаљно писао о дохалкидонским црквама, што само доказује његову жељу за јединством.

⁶⁹ *Исџо*, 63–64.

⁷⁰ *Исџо*, 64–67.

Занимљиво је да су радови били упућени Српској Православној Цркви, а која је у то време водила борбу за опстанак од напада комунистичке власти. Није се обраћао Грчкој цркви, која је тада била у бољем положају, него СПЦ, а разлог је вероватно то што је живео у Југославији или је мислио да СПЦ успостави контакт са осталим црквама и заједно покрену контакт са дохалкидонским црквама. Међутим, пошто у сваком раду пише о неуспелим покушајима успостављања јединства од стране Грчке и Руске цркве, где одговорност за неуспех пребацује на њих оптужујући их за незаинтересованост, Фрадински се вероватно обраћа СПЦ, верујући да ће она другачије поступити.

Радови Фрадинског о дохалкидонским црквама представљају обавезно штиво за сваког теолога и студента, као и за свештенство. Његови радови су плод жеље за јединством хришћана, што потврђује и његов рад о Сиријскохалдејској цркви, тј. несторијанској, а за коју је такође веровао да је могуће јединство.⁷¹ О квалитету и значају његових радова најбоље говори професор Душан Кашић: „...расправе В. Фрадинској о хетеродоксним црквама ирејислављају не само дојринос дојословској науци нејо још више моју јослужийи као јоуздани јриручник свима онима који буду радили на сједињењу ових цркава са јравославним.“⁷²

Библиографија

- Јевтић, А., „Др Викентије Флорјанович Фрадински“, у: Богословље 1–2 (1980), Београд 1980, 191–192.
- Кашић, Д., „Црквени историчар др Викентије Ф. Фрадински“, у: Богословље 1–2 (1961), Београд 1961, 27–32.
- Пузовић, П., *Прилози за историју Српске Православне Цркве* 4, Београд 2014.
- Фрадински, В., „Јерменско-Григоријанска црква“, у: *Зборник Православној дојословској факултету* 1 (1950), Београд 1950, 119–146.
- Фрадински, В., „Сирско-Јаковитска црква“, у: *Зборник Православној дојословској факултету* 2, Београд 1951, 89–105.
- Фрадински, В., „Абисинска црква“, у: *Зборник Православној дојословској факултету* 2, Београд 1951, 109–133.
- Фрадински, В., „Коптска црква“, у: Богословље 1–2 (1959), Београд 1959, 47–68.

⁷¹ Рад је објављен под насловом „Сирскохалдејска или источносирска несторијанска црква“, у: *Зборник Православној дојословској факултету* 3, Београд 1954, 71–87.

⁷² Кашић, *нав. дел.*, 31.